

SH. SEYTOV POEZIYASINDA XALIQ AWIZEKI POETIKASINIŇ DÁSTÚRLERI

Qıpshaqbaeva Nazira Túrikpenbaeva

QMU Ádebiyattanıw (Qaraqalpaq ádebiyatı) 2-kurs magistrantı

Аннотация

Bu maqolada qoraqalpoq adabiyotining ko'zga ko'ringan namoyondalaridan biri bo'lgan Sh.Seytov ijodi va uning she'rlaridagi folklorizmlar tahlil qilingan. Uning she'riyatida naql-maqollar, aforizmlar va boshqa xalq og'zaki ijodiyotining durdonalari qo'llanilgan. Ushbu maqolada shoir ijodining xalq og'zaki ijodi bilan qanchalik yaqinligi tahlil qilingan.

Аннотация

В данной статье анализируется творчество одного из видных представителей каракалпакской литературы Ш. Сейтова и фольклоризмы в его стихах. В его поэзии используются пословицы, афоризмы и другие шедевры народного творчества. В данной статье анализируется, насколько творчество поэта близко народным устным произведениям.

Annotation

This article analyzes the work of one of the prominent representatives of the Karakalpak literature Sh. Seytov and folklorisms in his poems. Proverbs, aphorisms and other masterpieces of folk art are used in his poetry. This article analyzes how close the poet's work is to folk oral works.

Tayanch sózlar. Janr, folklor, naql-maqol, syujet, motiv, xalq og'zaki ijodiyoti, aforizm.

Ключовое слова. Жанр, фольклор, пословица, сюжет, мотив, народное искусство, афоризм.

Key words. Genre, folklore, proverb, plot, motif, folk art, aphorism.

Folklorlıq shıǵarmalar xalqımızdın bay táriyxınan sóz etedi. Xalıq awızeki dóretiwshiligi dúrdanaları ata-babalarımızdın turmıs tárizi, mádeniyatı haqqında maǵlıwmat beredi. Hárqanday shayı, jazıwshı óz dóretpesinde xalıq awızeki dóretpelerinen paydalanadı. Bul óz gezeginde kórkem sóz sheberi ushın mektep wazıypasın atqaradı. Xalıq awızeki dóretpelerinen sheber paydalana alǵan shayırlardan biri sıpatında Sh.Seytovtı atap ótiw orınlı. Onıń shıǵarmalarında joqarı adamgershilik, insanıyılıq pazıyletleri tiykarǵı ideya sıpatında kózge kórinedi.

Basqa janrlarǵa salıstırǵanda poeziya janrı kúndelikli turmıstaǵı ózgesheliklerdi ayrıqsha jedel sáwlelendirip beredi. Sonlıqtan da, shayı dóretiwshiliginde ájayıp poetikalıq qatarlar arqalı jazılǵan shıǵarmalarında xalıq awızeki dóretpelerinen júdá jemisli paydalanılǵan.

Folklorlıq kórkem súwretlew usılları házirgi zaman qaraqalpaq poeziyasına, sonıń ishinde Sh.Seytov poeziyasınıń ideya-tematikalıq, kórkemlik jaqtan jetilisiwine ayrıqsha tásir jasadı. Xalıq qosıqlarında, klasikalıq poeziyada kórkem oyǵa qurılǵan aqıl-násiyat formasındaǵı qatarlar jiyi ushırasadı. Sonday-aq, Sh.Seytov dóretiwshiligi de ózine tán mazmun hám formaǵa iye.

«Naqıl-maqallar, xalıq sózleri shıǵarmanıń tekstine kirkende shıǵarmanıń ideyalıq-kórkemlik, ideyalıq-estetikalıq kúshin ashıwda úlken áhmiyetlilikke iye»- degen edi ádebiyatshı ilimpazlardan biri Z.Bekbergenova. Shınında da, avtor naqıl-maqal, balalar qosıqları sıyaqlı bay miyraslarımız úlgisinen sheber qollanǵan.

Bólingendi bóri jer,

Kómilgendi góri jer.

Ólgen arıslannıń tiri tıshqannan aybatı kem (84-b)

El dep eńiremeseń – eńbegiń heshdur (44-b)

On besi jaqtı – aydıń, -

Nur bolıp kel júrekke (68-b)

Joqarıdaǵı mısallarda qaraqalpaq xalıq naqıl-maqallarınıń shayırtárepinen júdá utımlı paydalanılǵanlıǵı kórinedi. Naqıl-maqallar tuwrıdan-tuwrı qollanılmastan, avtor tárepinen azı-kem ózgerisler kirkizilgen.

Ne qıyamet jol júrdi,

Az ǵana emes mol júrdi (109-b)

Bul keltirilgen mısalda qaraqalpaq xalıq erteklerindeki qatarlar, sóz sheberi tárepinen azı-kem ózgeritilip qollanılǵan.

Tómendegi mısalda bolsa, xalqımız arasında belgili bolǵan terme tolgawlarda jiyi qollanılatuǵın Edil-Jayıq sıyaqlı jer suw atamaları qollanıwı arqalı qosıqtıń syujetiniń ele de mazmunlıraq shıǵıwına óz tásirin jasaǵan.

Jayıqtan da juwıldım,

Edilden de quwıldım (112-b)

Sonday-aq, balalar qosıqlarınıń arasında óziniń áhmiyetliliğine iye bolǵan “Túlkishek” qosıǵındaǵı qatarlar júdá kórkemlik penen qollanılǵan.

“Kórdim!” demes úsh aydı!

Dárya suwın qurıttı,

Aq shabaǵın shiritti!... (121-b)

Juwmaqlap aytqanda, hárbir xalıqtıń milliy ózgeshelikleri, milliy xarakteri folklorlıq shıǵarmalarda óz kórinisin tapqan boladı. Óz shıǵarmalarında usınday milliy xarakterdi ashıp beriwde folklorizmlerden sheber paydalana alǵan talant iyelerinen biri Sh.Seytov hám onıń dóretiwshiligin azı-kem analizlewge háreket ettik. Ol qosıqlarında naqıl-maqal, balalar qosıqları hám basqa da folklorımızdıń bay miyraslarınan sheber paydalanǵan.

Paydalanılған ádebiyatlar:

1. Ахметов С. Әдебиаттану терминлериниң қысқаша сөзлиги. - Нөкис, Қарақалпақстан, 1972.
2. Бекбергенова З. Хәзирги заман қарақалпақ поезиясында халық аўызеки поетикасының дәстүрлери (70-80-жыллар): канд.дисс, - Нөкис, 1995.
3. Пахратдинов Д. И.Юсупов лирикасында Шығыс классиклери дәстүрлери. Канд.дисс. - Нөкис, 2001.
4. Пирназаров А. Өтеш, Омар хәм фольклор. - Нөкис, Қарақалпақстан, 1991.
5. Сейтов Ш. Жоллар. - Нөкис, Қарақалпақстан, 1987.

